

Univerzita Karlova, Filozofická fakulta
Ústav pro dějiny umění
Obecná teorie a dějiny umění a kultury

Teze
Ikonografie Rudolfa II.
The Iconography of Rudolf II
2014

Mgr. Eliška Zlatohlávková
vedoucí práce: prof. PhDr. Lubomír Konečný

Předkládaná disertační práce se zabývá znázorněním Rudolfa II. (1552–1612) ve výtvarném umění vytvořeném během jeho života. Důraz je kladen převážně na jeho portréty ve formě obrazů, sochařských a grafických děl a na alegorická díla znázorňující Rudolfovy ctnosti. Díly se zabývám z hlediska chronologického, umělecko-historického a ikonografického. Zvláště na státnických podobiznách zkoumám jejich vzory a předobrazy i specifika a odlišnosti od portrétů jiných evropských vladařů. V práci jsou zmíněny i Rudolfovy portréty na mincích a medailích a v uměleckém řemesle.

V disertaci se snažím o výčet všech známých Rudolfových podobizen a alegorických děl, na nichž je Rudolf zachycen prostřednictvím symbolů a personifikací, vzniklých během jeho života. Díla jsou řazena do několika skupin podle jejich typu a funkce a jsou na nich zkoumány nejen proměny Rudolfova vzhledu, ale i proměny jejich funkce a významu, který byl závislý na vývoji historických událostí. Snaží se konfrontovat výpověď klasických, často idealizovaných portrétů i alegorických podobizen s dobovými poznatky o vzhledu a charakteru císaře Rudolfa.

Součástí dizertační práce je také katalog uměleckých děl znázorňujících Rudolfa II., který je řazen výhradně chronologicky na rozdíl od textu, kde jsou jednotlivá díla zařazena i podle svého charakteru.

Úkol namalovat panovnický portrét, jednu z nejdůležitějších složek sebeprezentace a politické propagandy vladaře, byl zadáván nejlepším malířům své doby. V průběhu 16. století, kdy docházelo ke specializaci malířů, vznikla také kromě jiných kategorie malířů zaměřujících se na tvorbu portrétů. V době panování Rudolfa II. i jeho otce Maxmiliána II. byli portrétisté působící v jejich službách označováni ve dvorských záznamech jako *conterfetter*. Pod tímto označením je jmenován např. Giuseppe Arcimboldo nebo Hans von Aachen.

Pro portrét jako svébytnou uměleckou kategorii byly v západním malířství vyhrazeny různé pojmy: *imago*, *effigies* či *simulacrum*, které ovšem ne zcela přesně vystihují tento žánr. V 16. století vzniklo v Itálii pro portrét označení *ritratto* pocházející ze slovesa *ritrarre*, jehož význam je zachytit, reprodukovat, a to blíže specifikovalo obecný pojem *effigies*. Vincenzo Danti (1530–1576) chápal pojem *ritratto* jako určitou formu imitace přírody. Tedy pokus o přesné zachycení podoby zobrazovaného. Takové vnímání se však nevztahovalo na státnický portrét. Jeho hlavním účelem totiž nebylo pouze zvěčnit skutečnou podobu vladaře, ale i jeho

ctnosti a vlastnosti. Státnický portrét je tedy zobrazením, které v sobě kombinuje skutečnou podobu a vznešenost (magnificence) panovníka. V 16. století tyto požadavky blíže specifikoval Giovanni Paolo Lomazzo (1538–1592) ve spise *Tratatto dell'arte della pittura* (1584), a to konkrétně v kapitole věnované portrétu. Lomazzo kladl důraz na nutnost zachytit společenské postavení a charakterové vlastnosti portrétovaného. Jako prostředky k jejímu dosažení uvádí zobrazení oděvu, atributů moci a užití vhodných gest. Jedná-li se o panovnický portrét, je podle Lomazza nutné vystihnout především jeho majestátnost a urozenost. Zároveň je potřeba poopravit případné tělesné vady portrétovaného, které by jeho vzhledu ubíraly na vznešenosti. Vtělení aury, která každého vládce obklopuje, a majestátnosti do portrétu panovníka a zároveň potlačení jeho tělesných nedostatků, odpovídá pojmu *dissimulatio*. Již Plinius starší se ve spise *Historia Naturalis* zmiňuje o Apellovi, který měl znázornit podobiznu krále Antigona takovým způsobem, aby nebylo vidět, že král je na jedno oko slepý. V novověku byl podobným způsobem namalován portrét Federica da Moltefeltro (1422–1482). Piero della Francesca (1416/1417–1492) zachytil urbinského vévodu z profilu, aby nebyla vidět jeho oční vada. Sami panovníci často vedli malíře, jak opravit nedostatky na jejich vzhledu. Autentické znázornění portrétovaného panovníka se vlastně od malířů ani nevyžadovalo. Dvorní portrétisté se často inspirovali navzájem svými díly. Philip Hainhofer pronesl o Aachenově portrétu Rudolfa II.: „Hanß von Aach ist vil verschlagner, waiß Ierer Mayt. Contrafet con bel garbo hin und wieder anzulegen, und würd nit für so sincère gehalten, als Haintz wahre. (Hans von Aachen je více vychytralý, umí pěkně namalovat císaře a nedrží se tak skutečnosti jako Heintz).“ Nejvěhlasnější portrétisté uměli věrohodně zachytit podobu i postavení vladaře, aniž by jej museli vidět na vlastní oči. Pro jejich práci jim stačila pouze kresebná předloha. Albrecht Dürer (1471–1526) byl schopen namalovat podobiznu Maxmiliána I. podle předlohy Ambroggia de Predis (1455–1508), Tizian (1485?–1576) zase portrét francouzského krále Františka I. podle kresby, která mu byla zaslána. Ale řada dvorních malířů jako Pisanello (1395–1455), Andrea Mantegna (1431–1506) nebo Jacopo Bellini (1396–1470) se pohybovali mezi dvořany a měli možnost si zaznamenat, jak panovník vypadá. V té době totiž nebylo zvykem, aby vladař malířům seděl modelem. Tak vznikaly autentické kresby s podobou panovníka.

Již od dob středověku existovaly dva typy zobrazení světských postav, a to především panovníků. První z nich je typ trůnícího vladaře, který takto vyjadřuje svoji vládu

na zemi. Ten druhý znázorňuje portrétovaného jako stojící figuru, čímž je vyjádřen její urozený původ. Ve 14. století bylo portrétní umění obohaceno o další typ, a to znázornění obličejů v podobě busty, polopostavy, nebo dokonce sedící postavy. Od 15. století se od oficiálního vladařského portrétního vyžadovalo zobrazení průniku politických, sociálních, stylistických a estetických tendencí. To znamená, že panovník byl na portrétní zachycen ve svém dobovém vladařském oděvu s příslušnými insigniemi úřadu, který zastával, čímž byla prezentována jeho politická moc. Realismus při znázorňování rysů portrétovaného byl potlačen idealismem a ve tváři nesměl být patrný jakýkoliv náznak citů.

Vladařský portrét jako jeden z nejdůležitějších prvků politické propagandy může existovat samostatně nebo také jako součást genealogické řady panovnického rodu. Nejznámějším příkladem ve střední Evropě, který měl vliv na genealogické portrétní cykly Habsburků, byl panovnický cyklus na Karlštejně představující předky Karla IV. Dnes je známý pouze z pozdějších kopií představoval celofigurové portréty Karlových předků namalované technikou fresky.

Samostatný panovnický portrét může existovat ve formě busty, celé či tříčtvrteční figury nebo jako jezdecký portrét, ať už jako socha nebo vytvořený v malbě či grafice. Portrét jako busta, kde poprsí znázorněného je k divákovi natočeno z profilu, ze tříčtvrtin nebo z en face, má svůj původ v podobiznách římských císařů na antických mincích. Sochařský portrét ve formě busty pak vychází z poprsí římských císařů. Portrétní busty byly často umístovány v audienční místnosti, kde vladař přijímal vyslance jiných států.

Celofigurový portrét vladaře jako autonomní malířský žánr vznikl na počátku 16. století. Jeho úkolem bylo znázornit vysoké postavení portrétovaného a jeho majestátnost. Za jeho předstupně bývají považovány náhrobní plastiky, portréty donátorů na votivních obrazech a dedikační obrazy. Nejstarším celofigurovým portrétem panovníka v životní velikosti je podobizna Richarda II. ve Westminsterském opatství (kolem 1390). Anglický král oblečený do královského roucha sedí na trůnu obklopen atributy své moci. Do určité míry toto zobrazení ještě připomíná religiózní kompozici. Pro další vývoj tohoto portrétního typu se stal zlomovým *Portrét Karla V. se psem* namalovaný Tizianem v letech 1532–1533. Na tomto obraze totiž došlo k propojení italských a středoevropských tradic, které kodifikovaly nový portrétní typ, jenž zůstal platný až do počátku 20. století. Císaře v civilním oděvu zachycuje ve frontálním postoji s hlavou mírně natočenou do strany stojícího v úzkém

vnitřním prostoru, jenž člení těžký závěs. Tento portrétní typ pochází z burgundské tradice, která byla společně s tamními dvorskými zvyky převzata do habsburské dynastie sňatkem Maxmiliána I. s Marií Burgundskou. Maxmilián se také stal novým suverénem řádu zlatého rouna. Jeho statutární kniha obsahuje celofigurové portréty nositelů řádu. Prostorové uspořádání jednotlivých zobrazení je zcela shodné s Tizianovým obrazem. Velmi blízké si je i znázornění jednotlivých postav. Karlův portrét svým pojetím zcela zapadá do ideového i formálního rámce burgundského dvorského prostředí. Karel V. byl totiž vychováván v Burgundsku a na svůj dvůr později převzal burgundský dvorský ceremoniál. Dalším prvkem, který také pochází z prostředí Burgundska, je znázornění psa na portrétu. Pes v tamním dvorském ceremonielu byl jedním ze znaků vladaře. Obecně je považován za symbol věrnosti a bdělosti. V případě portrétu Karla V. se dokonce jedná o znázornění císařova oblíbeného loveckého psa.

Tento nový portrétní typ si nejprve rozvinul u Habsburků a následně se rozšířil po celé Evropě. Tizianův obraz se ve třicátých letech stal kánonem pro další vladařské portréty, pro které jsou shodné tyto rysy: zobrazovaný stojí většinou v kontrapostu, hlavu má mírně natočenou na jednu stranu, levá ruka spočívá na hlavicí meče, pravá většinou drží rukavice, nebo je opřena v bok. Portrétovaný se pohledem obrací přímo na diváka, nebo se dívá směrem ven z obrazu. Tento postoj má v divákovi evokovat autoritu. Hloubka obrazového prostoru bývá naznačena ubíhající podlahou. Portrétovaný se vždy nachází ve vnitřním prostoru, který je členěn mohutnou drapérií.

Podobizny Karla V. tohoto typu ovšem existují dvě. Autorem druhého obrazu, který byl namalován zhruba ve stejnou dobu, je dvorní malíř císaře Ferdinanda I. Jacob Seisenegger. O prvenství jednoho z malířů se badatelé stále přou, nicméně oba obrazy vznikly ve velmi krátkém časovém odstupu, a to kolem roku 1532, kdy Karel V. pobýval v Bologni. Tvůrcem Rudolfova celofigurového portrétu vycházejícího jednoznačně ze zmiňovaných vzorů, byl Hans von Aachen společně se svou dílnou. Podobně jako jiné Aachenovo dílo znázorňující podobiznu Rudolfa II. jako bustu, i tento rozměrný obraz se stal vzorem pro další varianty a kopie. Jedna z nich se nachází v Kladsku a druhá na zámku v Častolovicích.

Jezdecké portréty z 15. a 16. století umístěvané na veřejném prostranství nejvíce naplňovaly význam politické propagandy. Jejich dva hlavní vzory nalezneme již v antice.

Prvním je socha Marca Aurelia na římském Kapitolu, jež znázorňuje jezdce na kráčejším koni. V 15. století na ni přímo navázali Donatello (1386–1466) v Padově s pomníkem *Gattamelaty* a Andrea del Verrocchio (1436–1488) v Benátkách s jezdeckou sochou kondotiéra Bartolomea Colleoniho. Vrcholným dílem tohoto typu je pak Giambolognův (1529–1608) pomník Cosima I. Medicejského, který se následně stal vzorem pro pozdější jezdecké monumenty. Druhým antickým vzorem byla socha vzpínajícího se koně zvaná *Regisol* původně umístěná v Padově a později převezená do kartouzy v Pavii. Na rozdíl od sochy Marca Aurelia byla však tato památka roztavena a její podobu známe pouze z grafiky nebo z její kopie, která je v Pavii uchovávána dodnes. Na tuto sochu pak přímo navazuje nerealizovaný pomník Francesca Sforzy, milánského vévody, jehož podobu navrhl Leonardo da Vinci (1452–1519). Existuje drobná soška představující Rudolfa II. na koni. Byla vytvořena v Giambolognově florentské dílně a je miniaturní variantou jezdeckého pomníku Cosima I. Medicejského vztyčeného na Piazza della Signoria ve Florencii. I druhý typ jezdeckého pomníku našel odezvu v rudolfinském umění. Nejedná se však o sochařskou práci, ale o grafický list Aegidia Sadelera, který zpracoval návrh Adriaena de Vries, dvorního sochaře Rudolfa II. Není zcela jasné, jestli Vriesova kresebná předloha byla pouze vzorem pro Sadelera, nebo jestli podle ní zamýšlel sám de Vries zhotovit jezdecký pomník ve formě sochy.

Během Rudolfova života vznikly všechny typy státnických portrétů, busty, celé figury i polopostavy, které byly běžné v 16. a na počátku 17. století, jako malířská i sochařská díla i jako grafické listy. Podobizny vytvořené po jeho korunovacích (1572 a 1575) i ty pozdější, které především přinášely aktualizovanou podobu císaře, svým pojetím zcela naplňují představu o státnickém portrétu a politické propagandě s ním spojené. Vyjadřují Rudolfovo výsostné postavení a představují ho jako mocného vladaře celé říše podle dobových požadavků formulovaných především Giovannim Paolem Lomazzem, i když byl Rudolf povahou spíše bázlivý. Rudolfovy podobizny tohoto typu se nijak neliší od ostatních vladařských portrétů ze 16. století. Kromě uměleckých děl prezentujících Rudolfa jako krále a císaře existují i díla s Rudolfovým civilním portrétem. Prvním z nich je malba na mědi nevelkých rozměrů, jejíž autorem je Joseph Heintz st. V pořadí druhým a nejznámějším dílem je podobizna císaře od Hanse von Aachen namalovaná na počátku 17. století. I v těchto případech Rudolf jako zadavatel obou maleb navázal na portrétní tradici svých předků,

zvláště podobiznou od Heintze, jejíž vzorem byl portrét Filipa II. od Sofonisby Anguissoly (obr. č. 11).

U portrétů vzniklých po roce 1600 převyšuje idealizace reálnou složku a začínají se více objevovat alegorické prvky, které se na podobiznách jiných vladařů téměř nevyskytují. Ty stylizují Rudolfa do role přemožitele Turků. Na rozdíl od Karla V., který sám stanul v čele vojsk proti tureckému nepříteli, Rudolf se bojů nikdy osobně nezúčastnil, přesto se však nechával znázorňovat ve zbroji a po vzoru antických císařů s vavřínovým věncem na hlavě jako vítěz. Ani připodobňování se k antickým císařům, především k Augustovi, nebylo v Rudolfově případě ničím vyjímečným. S Augustem se ztotožňoval i Cosimo I. Medicejský, toskánský velkovévoda. I pro ostatní evropské vladařské rody bylo typické odkazovat svůj původ k jednomu z dvanácti římských císařů, nebo přímo k antickým hrdinům Aeneaovi nebo Herkulovi.

Rudolfínské portrétní malířství je v několika ohledech zcela výjimečné, a to především díky Arcimboldovu portrétu *Rudolfa jako Vertumna*, jenž nemá v evropském malířství té doby obdoby. Je to jedinečné dílo, které v sobě kombinuje klasický portrét ve formě busty s alegorií a završuje tak předchozí Arcimboldovy cykly *Čtyř živelů* a *Čtyř ročních dob* namalované pro Rudolfova otce Maxmiliána II. Arcimboldův přístup k portrétu byl ve své době naprosto unikátní a je vyvrcholením manýristických a humanistických tendencí 16. století. Byl to právě habsburský dvůr, který Arcimboldovi umožnil tvořit v těchto zcela originálních intencích, což je dokladem vysoké úrovně vzdělanosti a zároveň otevřenosti novým tendencím vídeňského dvora Maxmiliána II. a pak i pražského dvora Rudolfa II., který na svého otce bezprostředně navázal.

Výtvarné umění nezachytilo osobnost Rudolfa II. jen ve formě portrétů, ať už to byly malby, grafiky, medaile, mince nebo sochy, ale jeho obraz jako ideálního panovníka znázorňují alegorické obrazy, které vznikly přímo na Rudolfovu objednávku, u nichž byl možná i autorem jejich ikonografického programu. Na těchto obrazech je císař zastoupen různými způsoby: pomocí osobních impres, personifikací zosobňujících jeho vytoužené ctnosti či jako antický vítěz. Obecně bychom mohli alegorická díla charakterizovat tak, že poukazují na různé události a na pozitivní i negativní vlastnosti příslušných osobností pomocí symbolů a jinotajů. Alegorická díla představovala početnou složku v díle rudolfínských umělců a jejich hlavním úkolem byla politická propaganda. V případě Rudolfa II. rozlišujeme

dva druhy alegorií. Větší skupinu tvoří ty, které se vztahují k tureckým válkám (1593–1606). Na nich je Rudolf oslavován především jako vítěz a obránce křesťanství. Ostatní chválí jeho dobrou vládu.

Alegorie vzniklé v souvislosti s tureckými válkami mají jednoznačně propagandistický charakter, jelikož Rudolfa prezentují jako toho, kdo navrátí mír, stabilitu a prosperitu ohrožované Evropě. Taková díla jsou významově složitá a vyskytuje se na nich více personifikací. Kromě Spravedlnosti (*Iustitie*) jsou to Mír (*Pax*), Minerva nebo Athena, představitelky moudrosti, Hungaria jako ztělesnění okupovaných Uher, bohyně války Bellona, nebo bohyně Ceres s rohem hojnosti, personifikace blahobytu. Výjimkou není ani znázornění Jupitera, který zastupuje přímo císaře. I když je obtížné rudolfínské alegorie interpretovat, mají pro nás velice důležitou výpovědní úlohu o povaze a osobnosti císaře Rudolfa II. Ten si liboval v komplikovaných znázorněních, která umožňovala vidět námět v různých rovinách a nutila diváka k opětovnému zamýšlení se nad každým složitým výjevem. To vypovídá o císařově hlubokém vzdělání a důkladné znalosti antické tradice i jejího současného pozdně humanistického výkladu. Kromě vzdělání také alegorie odkrývají císařovy povahové rysy. Oslavovaly Rudolfa jako mírumilovného císaře, jenž usiloval o trvalý blahobyt a rozkvet umění v zemi. Díla byla určena pouze pro něj a ihned po jejich dokončení byla umístěna na vybraném místě v jeho soukromých prostorách. Tato skutečnost poukazuje na to, že Rudolf byl spíše introvertní povahy, že netoužil své úspěchy, i když byly většinou vysněné, prezentovat co nejširším vrstvám obyvatelstva, jak to činili jiní panovníci a jeho předchůdci.

Téma rudolfínských portrétů bylo v dosavadní odborné literatuře probíráno dvojím způsobem. Portréty byly popisovány v textech zabývajících se tvorbou jednotlivých rudolfínských umělců, nebo byly zahrnuty do studií o konkrétních portrétních typech. Prvním případem jsou monografické studie o díle rudolfínských dvorních malířů a sochařů publikovaných na přelomu 19. a 20. století ve vídeňském časopise *Jahrbuch der kunsthistorischen Sammlungen des allerhöchsten Kaiserhauses*, jako například článek Rudolfa Arthura Peltzera o Hansi von Aachenovi, nebo článek Alberta Ilga o Adriaenovi de Vries. Oba autoři Rudolfovy podobizny nebo alegorická díla, na nichž se vyskutují aluze na Rudolfa II., rozebírají z formálního i ikonografického hlediska. Dále se toto téma podobným způsobem rozebíralo ve všech monografických článcích i větších studiích a výstavních

katalozích týkajících se daných umělců. Samostatně se rudolfinským podobiznám věnovali Lars Olof Larsson, ve dvou studiích publikovaných v letech 1988 a 1997, a Thomas DaCosta Kaufmann, který rudolfinským portrétům věnoval kapitolu ve své knize *The School of Prague*. Obě Larssonovy studie zkoumají pouze vybraná díla, a to Rudolfovy portréty, a nikoliv alegorická díla, a studují je především z typologického a formálního hlediska. Kaufmannova studie se naopak zaměřuje na vystižení hlavních specifík Rudolfových podobizen, kde především zdůrazňuje propojení alegorie a klasického portrétu na Arcimboldově obraze *Vertumnus*.

Seznam použité literatury:

100 of the finest drawings from Polish collection, kat. výst., London 1980

Adelmann Sigmund a Diemer Dorothea, eds., *Neue Beiträge zu Adriaen de Vries*, Bielefeld 2008

A guide to the Wellington Museum, Apsley House, London 1977

Alfons Sven, *Giuseppe Arcimboldo*, 1957

Alte Pinakothek, Kurzes Verzeichnis der Bilder, München 1958

Altmann Lothar, Die ursprüngliche Ausstattung von St. Michael und ihr Programm, in Albert Keller a Karl Wagner, eds., *St. Michael in München, Festschrift zum 400. Jahrestag der Grundsteinlegung und zum Abschluß des Wiederaubaus*, München und Zürich 1983, s. 81–111

An der Heiden Rüdiger, Die Porträtmalerei des Hans von Aachen, *JKSW* 66, 1970, s. 135–226

An der Heiden Rüdiger, rec. Jürgen Zimmer, Joseph Heintz der Ältere als Maler, *Pantheon* 31, 1973, s. 104–106

An der Heiden Rudigier, Zu neu aufgefundenen Gemälden von Hans von Aachen, *Pantheon* 32, 1974, s. 249–254

An der Heiden Rudigier, *Die alte Pinakothek, Sammlungsgeschichte, Bau und Bilder*, München 1998

Andres Katharina, *Antike Physiognomie in Renaissanceporträts*, Frankfurt am Main 1999

Apuhn-Radtke Sibylle, Per l'attività dei pittori italiani in Baviera nel Cinquecento: Antonio Maria Viani alla corte ducale di Monaco, in Giulio Bora a Martin Zlatohlávek, eds., *I segni dell'arte: Il Cinquecento da Praga a Cremona*, kat. výst., Roma 1997, s. 83–94

Aristoteles, *Etika Nikomachova*, Praha 1973

Armand A., *Les médailleurs italiens*, Paris 1883–1887

Arneth, *Die Cinque-Cento-Cameen des k.k. Münz- und Antiken-Cabinettes zu Wien*, Wien 1858

- Assmann Peter, ed., *Des Kaisers Kulturhauptstadt Linz um 1600*, kat. výst., Linz 2012
- Auer Alfred, Das Kaiserzimmer auf Schloss Ambras, Versuch einer Chronologie der Ausgestaltung, *Österreichische Zeitschrift für Kunst und Denkmalpflege* 37, 1984, s. 15–24
- Aufgang der Neuzeit – Deutsche Kunst und Kultur von Dürers Tod bis zum Dreißigjährigen Krieg 1530–1650*, kat. výst., Nürnberg 1952
- Avery Charles, Radcliffe Anthony a Leithe-Jasper Manfred, eds., *Giambologna 1529–1608: Ein Wendepunkt der europäischen Plastik*, kat. výst., Wien 1978
- Avery Charles, *Giambologna. The Complete Sculpture*, Oxford 1987
- Baldass L., Buschbeck E. H., Glück G., Wilde J., *Katalog der Gemäldegalerie (Führer durch die Kunsthistorischen Sammlungen in Wien 8)*, Wien 1938
- Baldinucci Filippo, *Notizie dei professori del disegno da Cimabue in qua*, Ferdinando Ranalli, ed. 1974–1975
- Balogh J., *Katalog der ausländischen Bildwerke des Museums der bildenden Künste in Budapest, IV. – XVIII. Jahrhundert*, Budapest 1975
- Barocchi Paola, ed., *Trattati d'arte del Cinquecento. Fra manierismo e controriforma*, Bari 1960
- Bassermann-Jordan E., *Unveröffentlichte Gemälde alter Meister aus dem Besitze des bayerischen Sammlungen*, 3 svazky, Frankfurt am Main 1907
- Bauch Kurt, Bildnisse des Jan van Eyck, in idem, *Studien zur Kunstgeschichte*, Berlin 1964, s. 98–115
- Bauer Rotraud et al., *The Secular and Ecclesiastical Treasuries. Illustrated Guide*, Vienna 1991
- Bayersdorfer A., *Verzeichniss der in er königlichen Gallerie zu Schleissheim aufgestellten Gemälde*, München 1885
- Bazzotti Ugo, Ferrari Daniela a Mozzarelli Cesare, eds., *Vespasiano Gonzaga e il ducato di Sabbioneta, Atti del Convegno Sabbioneta – Mantova, 12–13 ottobre 1991*, Mantova 1993
- Beaufort Christian, ed., *Prag um 1600, Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.*, kat. výst., Freren 1988
- Bénézit Emmanuel, *Dictionnaire critique et documentaire des peintres, sculpteurs, dessinateurs et graveurs de tous les temps et de tous le pays par un groupe d'écrivains spécialistes français et étranger*, Paris 1948–1955
- Bergström Ingvar, Disguised Symbolism in „Madonna“ Pictures and Still Life I, *Burlington magazine* 97:631, 1955, s. 303–308
- Berra Giacomo, Allegoria e mitologia nella pittura dell'Arcimboldo: la „Flora“ e il „Vertunno“ nei versi di un libretto sconosciuto di rime, *Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia dell'Università degli Studi di Milano* XLI, fasc. II, 1988, s. 11–39
- Berzagli Renato, Teodoro Ghisi (1536? – 1601), in Sergio Marinelli, ed., *Manierismo a Mantova*, Milano 1998
- Bever H., *Katalog der Gemälde-Galerie im K. Schlosse zu Schleissheim*, München 1905

- Bimler Kurt, *Baugeschichte der Magdalenenkirche aus ihren Rechnungsbüchern*, in Kurt Bimler, *Quellen zur schlesischen Kunstgeschichte*, H 1, Breslau 1936
- Blockmans Wim a Mout Nicolette, *The World of Emperor Charles V*, Amsterdam 2004
- Bober, P. P., Rubinstein, R. O., *Renaissance Artists and Antique Sculpture: A Handbook of Sources*, London, Turnhout 2010
- Boon Karel G., *Aegidius Sadeler to Raphael Sadeler II: plates (Hollstein Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts 1450–1700)*, 1980
- Breuer Stephanie, *Alonso Sánchez Coello*, München 1984
- Breuer-Hermann Stephanie, *Alonso Sánchez Coello y el retrato en la corte de Felipe II*, Madrid 1990
- Brinckmann Albert Erich, *Barockskulptur. Entwicklungsgeschichte der Skulptur in den romanischen und germanischen Ländern seit Michelangelo bis zum 18. Jahrhundert* (Handbuch der Kunstwissenschaft I), Berlin, Neubabelsberg 1917
- Brinckmann Albert Erich, *Süddeutsche Bronzenbildhauer des Frühbarocks*, München 1923
- Brochhagen E., Löcher Kurt, *Alte Pinakothek München, Katalog I: Deutsche und niederländische Malerei zwischen Renaissance und Barock*, München 1963
- Bruck Guido, Habsburger als „Herculier“, *JKSW* 50, 1953, s. 191–198
- Bruckner Wolfgang, Ein tridentinisches Bekenntnisbild: das Namen-Jesu-Altarblatt der Michaelskirche in München von 1588/89 als Gnadenthron des Neuen Bundes, in *Kunst-Politik-Religion: Studien zur Kunst in Süddeutschland, Österreich, Tschechien und der Slowakei: Festschrift für Franz Matsche zum 60. Geburtstag*, Petersberg 2000, s. 77–86
- Brückner Alfred, ed., *Im Lichte des Halbmonds. Das Abendland und der türkische Orient*, kat. výst., Dresden 1995
- Brugger I., Die „Auffindung und Prüfung des. Hl. Kreuzes durch Kaiserin Helena“. Zu einem wiederaufgefundenen Frühwerk Hans von Aachens, *Artibus et historiae* 28, 1993, s. 113–130
- Buchwald Conrad, *Adriaen de Vries*, Leipzig 1899
- Bukovinská Beket, Anmerkungen zur Persönlichkeit Ottavio Miseronis, *Umění* 18, 1970, s. 185–198
- Bukovinská Beket, Die Kunstkammer Rudolfs II.: Umriss der Forschungsgeschichte und Bibliographie, *Studia Rudolphina* 7, 2007, s. 143–167
- Bukovinská Beket, Ein Inventar, mehr als ein Inventar – eine Kunstkammer, mehr als eine Kunstkammer, in Beket Bukovinská a Lubomír Konečný, eds., *München – Prag um 1600*, Praha 2009, s. 165–177
- Burkhard Jakob, Die Anfänge der neuen Porträtmalerei, in idem, *Vorträge 1844–1887*, Basel 1918
- Bushart Bruno, *Meisterwerke der Stuttgarter Staatsgalerie*, Honnef am Rhein 1956
- Campi Antonio, *Cremona fedelissima città et nobilissima colonia de romani rappresentata in disegno col suo contado et illustrata d'una breve historia delle cose più notabili appartenenti ad essa et de i ritratti naturali de duchi et duchesse di Milano e compendio delle lor vite*,

- Cremona 1583, faximile Cremona 1990
- Cartari Vincenzo, *Imagini dei antichi dei*, 1581
- Carpio Vega, L. F. De, *Lavrel de Apolo*, Madrid 1630
- Crowe J. A. a Cavalcaselle G. B., *Titian: his life and times*, London 1877
- Cuartero y Huerta, Baltasar, Un cuadro de Alonso Sánchez Coello, *Arte español* 4, 1915, s. 346–351
- Curiositäten und Inventionen aus Kunst- und Rüstammer*, kat. výst., Wien 1978
- Dacos Nicole, *Maestri del Colore, Spranger e i pittori rudolfini*, Milano 1966
- Dacos Nicole, Dirck de Quade van Ravesteyn avant Prague: des Pays-Bas à Fontainebleau et à Sienne, in *Kunst des Cinquecento in der Toskana*, München 1992, s. 292–307
- Das Porträt 1: Der Herrscher, Graphische Bildnisse des 16. – 19. Jahrhunderts aus dem Porträtarchiv Diepenbroick*, kat. výst., Münster 1977
- Dawn of the Golden Age. Northern Netherlandish Art, 1580–1620*, kat. výst., Zwolle 1993
- De triomf van het Manierisme. De Europese stijl van Michelangelo tot El Greco*, kat. výst., Amsterdam 1955
- Demus Klaus, *Verzeichnis der Gemälde*, Wien 1973
- Denkstein Vladimír, Hollarovy rané kresby z let 1625–1630, *Umění* 25, 1977, s. 119–123
- Dhanens Elisabeth, Jean Boulogne. Giovanni Bologna Fiammingo. Douai 1529 – Florence 1608, *Verhandeligen, Koninlijke Vlaamser Academie voor Wetenschappen, Letteren en Schoene Kunsten van Belgie, Klasse der Schone Kunsten, Verhandeling* 11, Brussel 1956
- Die Fürstenberg Sammlungen Donaueschingen: Altdeutsche und schweizerische Malerie des 15. und 16. Jahrhunderts*, München 1990
- Diemer Dorothea, Die Bildhauerei an den Höfen von Prag und München, *Studia Rudolphina – Sonderheft München – Prag um 1600*, Praha 2009, s. 131–142
- Dietrich Catrin, *Donatellos Reiterstandbild des Gattamelata: Hintergrund und Interpretation*, Leipzig 1998
- Diez Ernst, Der Hofmaler Bartholomäus Spranger, *JKSAK* 28, 1909–1910, s. 93–152
- Distelberger Rudolf, Gold und Silber, Edelsteine und Elfenbein, in Ferdinand Seibt, ed., *Renaissance in Böhmen*, München 1985, s. 255–287
- Distelberger Rudolf, The Castrucci and the Miseroni: Prague, Florence, Milan, in Wolfram Koeppel, ed., *Art of the Royal Court*, New Haven 2008, s. 29–39
- Dlabacz Gottfried Johann, *Allgemeines historisches Künstlerlexikon für Böhmen*, 1, Prag 1815
- Doj Fetté Mirka, The Emperor and Sultan: Imperial Inviolability in Hans von Aachen's Allegories on Long Turkish Wars, *Studia Rudolphina* 12–13, 2013, s. 51–69
- Domanig Karl, *Portraitmedaillen des Erzhauses Österreich von Kaiser Friedrich III. bis Franz I.*, Wien 1896

- Drahotová Olga, Comments on Caspar Lehmann, Central European glass and hard stone engraving, *Journal of glass studies* 23, 1981, s. 34–45
- Dvořák Max, Spanische Bilder einer österreichischen Ahnengalerie, *Kunstgeschichtliches Jahrbuch der K. K. Zentral-Kommission für Erforschung und Erhaltung der Kunst- und historischen Denkmale* 1, 1907, s. 13–28
- Dworschak Fritz, *Antonio Abondio, medaglista e ceroplasta 1538–1591*, Trento 1958
- Eichler F. a Kris Ernst, *Die Kameen im Kunsthistorischen Museum. Beschreibender Katalog*, Wien 1927
- von Engerth Eduard Ritter, *Gemälde, Beschreibendes Verzeichnis*, svazek III, Wien 1866
- Evans Robert John Weston, *Rudolf II. a jeho svět*, Praha 1997
- Fajt Jiří, ed., *Karel IV., císař z Boží milosti, kultura a umění za vlády Lucemburků 1310–1437*, kat. výst., Praha 2006
- Fémalat Armelle, Donatello, inventore del monumento equestre pubblico moderno, in Beatrice Paolozzi Strozzi a Marc Bormand, eds., *La primavera del Rinascimento*, Florencie 2013, s. 141–149
- Ferino-Pagden Sylvia, Prohaska Wolfgang a Schütz Karl, *Die Gemädegalerie des Kunsthistorischen Museums in Wien, Verzeichnis der Gemälde*, Wien 1991
- Ferino-Pagden Sylvia, ed., *Sofonisba Anguissola die Malerin der Renaissance (um 1535–1625)*, kat. výst., Wien 1995
- Ferino-Pagden Sylvia a Beyer Andreas, eds., *Tizian versus Seisenegger, Die Portraits Karls V. mit Hund, Ein Holbeinstreit*, Turnhout 2005
- Ferino-Pagden Sylvia, ed., *Giuseppe Arcimboldo 1526–1593*, kat. výst., Milano 2007
- Ferino-Pagden Sylvia, ed., *Arcimboldo, Artista milanese tra Leonardo e Caravaggio*, kat. výst., Miláno 2011
- Fétis Ed., *Les Artistes Belges à l'Etranger*, Brussel 1857
- Fiala E., *Antonio Abondio*, Praha 1909
- Fillitz Hermann, *Die österreichische Kaiserkrone und die Insignien des Kaisertums Österreich*, Wien und München 1959
- Filitz Hermann, *Die Schatzkammer in Wien. Symbole Abendländischen Kaisertums*, Wien 1986
- Fiocco Giuseppe a Sartori Antonio, *La statue equestre del Gattamelata*, s. l. 1961
- Filedt Kok Jan Piet, Jan Harmensz. Muller as Printmaker – I, *Print Quarterly* 11, 1994, s. 223–264
- Firmenich-Richartz E., Achen, Johann von, in *Thieme-Becker*, 1907
- Florentský Marek z Bydžova, *Svět za tři českých králů, Ferdinand, Maxmilián, Rudolf II.*, Praha 1987
- Fournier Sarlovèze Raymond, Amateurs au XVIe siècle: Sofonisba Anguissola et ses soeurs, *La Revue de l'art ancien et moderne* 3, 1899, s. 4

- Fortnum Drury E., *Descriptive Catalogue of the Bronzes of European Origin in the South Kensington Museum*, 1876
- Franz Heinrich Gerhard, Niederländische Landschaftsmalerei im Künstlerkreis Rudolfs II., *Umění* 18, 1970, s. 224–244
- Friedel H., Jesuitenkirche St. Michael. Das Bildprogramm der Kirche, in N. Lieb a J. Sauermost, eds., *Münchens Kirchen*, München 1973, s. 98–100
- Friedrichs Heinz, Die ältesten Darstellungen des Aartales. Letzte Gemälde des Lucas van Valckenborch 1595, *Heimat-Jahrbuch des Unteraunuskreises Bad Schwalbach*, 1960, s. 96ff
- von Frimmel Theodor, *Geschichte der Wiener Gemäldesammlung* 1, Leipzig 1899
- von Frimmel Theodor, Aus der gräfl. Harrach'schen Gemäldesammlung, *Monatsblätter des Altertums-Vereines zu Wien* 2, Wien 1889
- von Frimmel Theodor, *Kleine Galeriestudien*, svazek 1, 1892–1893
- Fronnig Hubertus, *Die Entstehung und Entwicklung des stehenden Ganzfigurenporträts in der Tafelmalerei des 16. Jahrhunderts*, Würzburg 1973
- Fučíková Eliška, Studien zur rudolfinischen Kunst: Addenda et Corrigenda, *Umění* 27, 1979, s. 489–514
- Fučíková Eliška, *Rudolfínská kresba*, Praha 1986
- Fučíková Eliška, Bukovinská Beket a Muchka Ivan, *Die Kunst am Hofe Rudolfs II.*, Praha 1988
- Fučíková Eliška a Evans Robert John Weston, eds., *The Stylish Image, Printmakers to the court of Rudolf II*, kat., výst., Edinburgh 1991
- Eliška Fučíková, New Rudolfine paintings in Prague collections, *Bulletin of the National Gallery in Prague* 5–6, Praha 1995–1996, s. 37, 44
- Fučíková Eliška et al., *Rudolf II. a Praha, Katalog vystavených exponátů*, Praha, Londýn a Miláno 1997
- Fučíková Eliška a Konečný Lubomír, A New Painting by Bartholomäus Spranger, *Studia Rudolphina* 8, 2008, s. 73–76
- Fürstenbischof Wolf Dietrich von Reitenau, Gründer des barocken Salzburg*, kat. výst., Salzburg 1987
- Fusenig Thomas, „...wollen mit vleis euch erkundigen, ob ir nicht derselbige kunststueck zu wege zu bringen vermöchte“, Graf Simon VI. zur Lippe kauft niederländische Gemälde für Kaiser Rudolf II., in Heiner Borggreffe, Barbara Uppenkamp, eds., *Kunst und Repräsentation, Beiträge zur europäischen Hofkultur im 16. Jahrhundert*, Bamberg 2002, s. 109–149
- Fusenig Thomas, ed., *Hans von Aachen 1552–1615: Malíř na evropských dvorech*, München, Berlin 2010
- Fusenig Thomas, *Der Wohlstand begrüßt Frieden und Künste: Hans von Aachens Allegorie von 1602*, in Lubomír Konečný a Štěpán Vácha, eds., *Hans von Aachen in Context, Proceedings of the International Conference Prague 22–25 September 2010*, Praha 2012, s. 93–101

- Füßli H. H., *Neue Zusätze zu dem Allgemeinen Künstlerlexikon un den Supplementen desselben*, Zürich 1824
- Galavics Géza, *Kössünk Kardot az Pogány Ellen. Török háborúk és képzőművészet*, Budapest 1986
- Galen Hans, ed., *Münster, Wien und die Türken 1683–1983*, kat. výst., Münster 1983
- Galen Hans, Bartholomäus Spranger: Allegorie auf den Türkenkrieg Kaiser Rudolfs II., in Damian Dombrowski, ed., *Zwischen den Welten. Beiträge zur Kunstgeschichte für Jürg Meyer zur Capollen*, Weimar 2001, s. 138–145
- Garas Klara, Das Schicksal der Sammlung des Erzherzogs Leopold Wilhelm, *JKSW* 64, 1968, s. 181–278
- Geiger Benno, *I pittori ghiribizziosi di Giuseppe Arcimboldo, pittore illusionista del cinquecento 1527–1593*, Firenze 1954
- Geissler Heinrich, *Christoph Schwarz*, dizertace, Freiburg im Breisgau 1960
- Geissler Heinrich, *Zeichnung in Deutschland: Deutsche Zeichner 1540–1640*, kat. výst., díl 1, Stuttgart 1979
- Georgi J. G., *Versuch einer Beschreibung der Residenzstadt St. Petersburg und der Merkwürdigkeiten der Gegend*, 2 svazky, St. Peterburg 1794
- Gerszi Teréz, Beiträge zur Kunst des Hans von Aachen, *Pantheon* 29, 1971, s. 390–395
- Gerszi Teréz, Die humanistischen Allegorien der Rudolfinischen Meister, in *Evolution générale et développements en histoire de l'Art*, Budapest 1972, s. 755–762
- Glaser H., ed., *Wittelsbach und Bayern, II: Um Glauben und Reich, Kurfürst Maximilian I.*, kat. výst., München 1980
- Goffen Rona, Valicando le Alpi: arte del ritratto nella Venezia del Rinascimento, in Bernard Aikema a Beverly Louis Brown, eds., *Il Rinascimento a Venezia e la pittura del Nord ai tempi di Bellini, Dürer, Tiziano*, kat. výst., Venice 2000, s. 114–131
- Gombrich Ernst Hans et al., *Giulio Romano*, Milano 1989
- Gosudarstvenny Ermitazh. Otdel zapadnoyevropskeigo iskusstva*, 1958
- Gosudarstvenny Ermitazh. Zapadnoyevropeiskaya zhivopis*, Leningrad 1981
- Graf Arco-Zinneberg U., ed., *Graf Harrach'sche Gemäldegalerie, Schlossmuseum Rohrau*, Rohrau o. O. 1995
- Grandberg Olof, *Inventaire général des trésors d'art. Peintures & sculptures principalement de maîtres étrangers (non-scandinaves) en Suède*. 1–3, Stockholm 1911–1913
- Grandberg Olof, *Svenska konstsamlingarnas historia från Gustav Vasas tid till våra dagar. (Geschichte der schwedischen Kunstsammlungen 1525–1925)*, 1. – 3., Stockholm 1929–1931
- de Granvelle Antoine de Perrenot, *Correspondence*, Brusel 1896
- Gregori Mina, ed., *Sofonisba Anguissola e le sue sorelle*, kat. výst., Roma 1994
- Grohn Hans Werner, Joseph Heintz, in *Kindlers Malerei-Lexikon* 3, München 1966, s. 134

- Gruss A., *Verzeichnis der Gräfllich Harrach'schen Gemälde-Galerie zu Wien*, Wien 1856
- du Gué Trapier Elizabeth, *Catalogue of paintings (16th, 17th and 18th centuries) in the collection of the Hispanic Society of America*, New York 1929
- du Gué Trapier Elizabeth, *Pinturas por artistas del siglo XVI en la colección de la Hispanic Society of America*, *Boletín de la Sociedad Española de Excursiones, Arte, Arqueología, Historia*, 1953
- Guissani A., *L'Ospitalià di principi nel palazzo Trecchi*, Cremona 1969
- von Hagenow Elisabeth, *Bildniskommentare. Allegorisch gerahmte Herrscherbildnisse in der Graphik des Barock: Entstehung und Bedeutung*, Hildesheim 1999
- Habich Gustav, *Die Deutschen Schaumünzen des XVI. Jahrhunderts*, München 1929–1934
- Haendcke Berthold, *Die Schweizerische Malerei im 16. Jahrhundert diesseits der Alpen*, Aarau 1893
- Haendcke Berthold, Josef Heintz, Hofmaler Kaiser Rudolfs II., *JKSAK* 15, 1894, s. 45–59
- Haszler K. D., *Reisen und Gefangenschaft Hans Ulrich Kraffts*, Stuttgart 1861
- Heinz Günther, *Katalog der Graf Harrach'schen Gemäldegalerie*, Wien 1960
- Heinz Günther, *Studien zur Porträtmalerei an den Höfen der österreichischen Erblande*, *JKSW* 59, 1963, s. 99–224
- Heinz Günther, *Das Portraitbuch des Hieronymus Beck von Leopoldsdorf*, *JKSW* 71, 1975, s. 165–310
- Heinz Günther a Schütz Karl, eds., *Porträtgalerie zur Geschichte Österreichs von 1400–1800*, Wien 1976/82
- Hejdová Dagmar, ed., *Czechoslovakian glass 1350–1980*, kat. výst., New York 1981
- Hejzlar Gabriel, *Dvě antiky z Rudolfových sbírek*, in *Sborník prací Filozofické Fakulty Brněnské Univerzity. F, Řada uměnovědná* 5, 1961, s. 113–134
- Hendrix Lee, ed., *Nature illuminated: flora and fauna from the Court of the Emperor Rudolf II*, Los Angeles 1997
- Hendrix Lee, *The art of pen: calligraphy from the court of the emperor Rudolf II*, London 2003
- Henning Michael, *Die Tafelbilder Bartholomäus Sprangers 1546–1611: Höfische Malerei zwischen „Manierismus“ und „Barock“*, Essen 1987
- Herrgott, *Numotheca Principum Austriae*, Freiburg i. B. 1752–1753
- von Heusinger Christian, *Das gestochene Bild: von der Zeichnung zum Kupferstich*, Limbach 1987
- von Heusinger Christian, *Die Handzeichnungssammlung (Sammlungskataloge des Herzog Anton Ulrich-Museums Braunschweig, 3 svazky)*, 1992/1997
- Hipman Karel, ed., *Za českou slávou. Pouť Evropou po stopách české minulosti. Cyklus obrazů*, Praha 1903

- Hock Manfred, *Friedrich Sustris*, dizertace 1952
- Hofkunst der Spätrenaissance, kat. výst., Braunschweig 1998
- Hochsteller Meyer Barbara, Marguerite de Navarre and the Androgynus Portrait of François Ier, *Renaissance Quarterly* 48, 1995, s. 287–325
- Holmes Baldwin Pamela, *Sofonisba Anguissola in Spain: portraiture as art and social practice at a Renaissance court*, dizertace 1995
- Holmes C. J., Sofonisba Anguissola and Philip II, *The Burlington Magazine for connoisseurs* 26, 1914/1915, s. 181–187
- Holtzer Hans, *The Alchemist*, New York 1974
- de Hoop Scheffer Dieuwke, *Aegidius Sadeler to Raphael Sadeler II: text (Hollstein Dutch and Flemish etchings, engravings and woodcuts 1450-1700)*, 1980
- Höper Corina, *Staatsgalerie Stuttgart, Deutsche Malerei des 17. und 18. Jahrhunderts*, Stuttgart 1996
- Horacek Ivana, The Art of Transformation: *Kunstammer* gifts between Emperor Rudolf II and Elector Christian II of Saxony, *Studia Rudolphina* 12–13, s. 32–50
- Huggler Max, Männerbildnis, Frauenbildnis, *Berichte der Gottfries-Keller-Stiftung*, Bern 1954/55
- Hulten Pontus, ed., *Effetto Arcimboldo*, kat. výst., Miláno 1987
- Chadraba Rudolf, Die *Gemma Augustea* und die rudolfinische Kunst, *Umění* 3, 1970, s. 289–297
- Checa Fernando, ed., *Felipe II Un monarca y su época, Un príncipe del Renacimiento*, kat. výst., Madrid 1998
- Checa Fernando, ed., *Carolus*, kat. výst., Madrid 2000
- Chmelarz Eduard, Das Privilegienbuch der Stadt Wels, *Mitteilungen des Österreichischen Museums*, 1876, s. 173–174
- Christain IV og Europa*, kat. výst., Copenhagen 1988
- Christiansen Keith a Weppelmann Stefan, eds., *Gesichter der Renaissance: Meisterwerken italienischer Portrait-Kunst*, kat. výst., München 2011
- Chytil Karel, *Die Kunst in Prag zur Zeit Rudolph II.*, Praha 1904
- Ilg Albert, Adriaen de Vries, *JKSAK* 1, 1883, s. 118–148
- Irmscher Günter, Fine Novum Imperium Rudolphe Secunde. Zu einem Stich Matthäus Greuters nach Nikolaus Reimers, *Jahrbuch der Staatlichen Kunstsammlungen in Baden-Württemberg* 30, 1993, s. 24–44
- Irmscher Günter, Iam redit et virgo, redeunt Saturnia regna, zu zwei Pendantgemälden Hans von Aachens – Addenda, *Barockberichte* 31, 2001, s. 5–14
- Irmscher Günter, Rückkehr der Goldenen Zeit: Zwei Gemälde des Hans von Aachens in neuer Deutung, *Kunst und Antiquitäten sešit* 5, 1988, s. 43–47

- Jacoby Joachim, Hans von Aachen, in *The New Hollstein German engravings, etchings and woodcuts 1400–1700*, Rotterdam 1996
- Jacoby Joachim, *Hans von Aachen 1552–1615*, München, Berlin 2000
- Janáček Josef, *Rudolf II. a jeho doba*, Praha 1987
- Janáček Josef, *Pád Rudolfa II.*, Praha 1995
- Jean Giacinta, Eleganza pubblica e comodità privata, in Giorgio Politi, ed., *L'età degli Asburgo di Spagna 1575–1707. Storia di Cremona*, Cremona 2006, s.
- Jenkins Marianna, *Ritratto di stato*, Roma 1977
- Jirka A., *Státní Zámek Vizovice, Katalog obrazárny*, Brno 1982
- Kappel Jutta, Ein „commesso in pietre dure“ aus der Hofwerkstatt Kaiser Rudolfs II. zu Prag um 1600, *Dresdener Kunstblätter* 34, 1990, s. 109–114
- Katalog der königlichen Gemäldegalerie zu Schleissheim*, 1914
- Katalog der Älteren Pinakothek zu München*, München 1925
- Katalog der Gemäldegalerie Wien*, Wien 1938
- Katalog der Staatsgalerie*, Stuttgart 1957
- Katalog der Gemäldegalerie II. Teil: Vlamen, Holländer, Deutsche, Franzosen*, Wien 1958
- Katalog der Staatsgalerie Stuttgart. Alte Meister*, Stuttgart 1962
- Kaufmann Claus M., ed., *Catalogue of Paintings in the Wellington Museum*, London 1982
- Kaufmann Claus M., *Catalogue of Paintings in the Wellington Museum, Apsley House*, London 2009
- Kaufmann Thomas DaCosta, Arcimboldo's Imperial Allegories: G. B. Fonteo and the interpretation of Arcimboldo's painting, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 39, 1976, s. 275–296
- Kaufmann Thomas DaCosta, *Variations on the Imperial Theme in the Age of Maximilian II and Rudolf II*, dis. New York 1978
- Kaufmann Thomas DaCosta, Remarks on the collections of Rudolf II: the Kunstkammer as a form of representatio, *Art Journal* 38, 1978/1979, s. 22–28
- Kaufmann Thomas DaCosta, Empire Triumphans: Notes on an imperial allegory by Adriaen de Vries, *Studies in the History of Art* 8, 1978, s. 63–75
- Kaufmann Thomas DaCosta, Arcimboldo and Propertius. A Classical Source for Rudolf II as Vertumnus, *Zeitschrift für Kunstgeschichte* 48:1, 1985, s. 117–123
- Kaufmann Thomas DaCosta, *The School of Prague*, Chicago, London 1988
- Kaufmann Thomas DaCosta, *Arcimboldo: Visual Jokes, Natural History, and Still-Life Painting*, Chicago 2009
- Kaulbach H. M., Schleier R., „Der Welt der Lauf“. *Allegorische Graphikserien des Manierismus*, kat. výst., Stuttgart 1997
- Keyes Georg S., Observations Concerning an Autograph Variant by Hans von Aachen, *Acta*

Historiae Artium 44, 2003, s. 202–212

de Klerck Bram, *The brothers Campi: image and devotion, religious painting in sixteenth-century Lombardy*, Amsterdam 1999

Klingenberg-Helfertová Jitka, *Castra doloris* doby barokní v Čechách, *Umění* 22, 1974, s. 290–308

Koldinská Marie, *Kryštof Harant z Polžic a Bezdržic: Cesta intelektuála k popravišti*, Praha a Litomyšl 2004

Kommer Björn R., ed., *Adriaen de Vries, 1556–1626, Augsburg Glanz – Europas Ruhm*, kat. výst., Heidelberg 2000

Konečný Lubomír, Hans von Aachen and Lucian: an essay in Rudolfine iconography, *Leids Kunsthistorisch Jaarboek* 1, 1982, s. 237–258

Konečný Lubomír, Bukovinská Beket a Muchka Ivan, eds., *Rudolf II, Prague and the World, Papers from the International Conference Prague, 2–4 September 1997*, Praha 1998

Kostkatter fran Wien, kat. výst., Stockholm 1948

Kris Ernst, *Meister und Meisterwerke der Steinschneidekunst in der italienischen Renaissance*, Wien 1929

Kubler Georg a Soria Martin, *Art and architecture in Spain and Portugal and their American dominions*, Harmondsworth 1959

Kuchynka R., Dětrich Ravesteyn, dvorní malíř Rudolfa II., *Časopis společnosti přátel starožitností českých v Praze* 30, 1922, s. 80–83

Kunst und Kultur in Böhmen, Mähren und Schlesien, kat. výst., Nürnberg 1955

Kunstahalle Bremen. Meisterwerke: Aquarelle, Pastelle und Zeichnungen, svazek 2, Bremen 1998

Kunsthistorisches Museum, Gemäldegalerie, II, Wien 1958

Künstler Gustav, Jan van Eycks Wahlwort „Als ich can“ und das Flügelaltärchen in Dresden, *Wiener Jahrbuch für Kunstgeschichte* 25, 1972, s. 107–127

Kusche Maria, Der christliche Ritter und seine Dame, das Repräsentationsbild in ganzer Figur, *Pantheon* XLIX, 1991, s. 43–63

Kusche Maria, La antigua galeria de retratos del Pardo, *Archivo Español de Arte* 253, 1991, s. 1–36

Kusche Maria, *Retratos y retratadores: Alonso Sánchez Coello y sus competidores Sofonisba Anguissola, Jorge de la Rúa y Rolán Moys*, Madrid 2003

Kyzourová Ivana a Kalina Pavel, *Strahovská obrazárna*, Praha 1993

Langedijk Karla, *The Portraits of Medici, 15th - 18th Century*, Firenze 1980

Larsson Lars Olof, Adriaen de Vries' Portraitbüsten, *Konsthistorisk tidskrift* 32, 1963, s. 80–93

Larsson Lars Olof, *Adriaen de Vries: Adrianvs Fries Hagiensis Batauus 1545–1626*, Wien 1967

- Larsson Lars Olof, Adrian de Fries v Praze, *Umění* 16, 1968, s. 255–293
- Larsson Lars Olof, An Equestrian Statuette in the University of Kansas Museum of Art and Other Equestrian portraits of Emperor Rudolf II, Register 4, 1969, s. 4–16
- Larsson Lars Olof, Bildnisse Kaiser Rudolfs II., in Eliška Fučíková, ed., *Prag um 1600, Beiträge zur Kunst und Kultur am Hofe Rudolfs II.*, Freren 1988, s. 161–170
- Larsson Lars Olof, Portréty císaře Rudolfa II., in Eliška Fučíková et al., *Rudolf II. a Praha: císařský dvůr a rezidenční město jako kulturní a duchovní centrum střední Evropy*, Praha, Londýn a Miláno 1997, s. 122–129
- Legrand Francine-Claire a Sluys Felix, *Arcimboldo et les arcimboldesque*, Paris 1955
- Lesný Ivan, *Zpráva o nemocech mocných*, Praha 1984
- Lesný Ivan, Rudolf II. jako nemocný člověk, *Folia Historica Bohemica* 7, 1984, s. 271–279
- Leuschner Eckhard, Propagating St. Michael in Munich: the new Jesuit church and its early representations in the light of international visual communications, in Elisabeth Oy-Marra a Volker R. Remmert, eds., *Le mond est une peinture (Beiträge zu den historischen Kulturwissenschaften 7)*, Berlin 1997, s. 177–202
- Leuschner Eckhard, Roman Virtue, Dynastic Succession and the Re-Use of Image: Constructing Authority in Sixteenth- and Seventeenth-Century Portraiture, *Studia Rudolphina* 6, 2006, s. 5–25
- Leuschner Eckhard, ed., *Antonio Tempesta (The Illustrated Bartsch)*, 2007
- Lhotsky Alphons, *Die Sammlungen Kaiser Rudolfs II. in der Geschichte der Wiener Sammlung*, 1941/45
- Liebmann M., *Deutsche Malerei in den Museen der Sowietunion*, Leningrad 1972
- Liedtke Walter, *The Royal Horse and Rider, painting, sculpture and horsemanship 1500–1800*, New York 1989
- Lietzmann Hilda, *Das Neugebäude in Wien: Sultan Suleymans Zelt – Kaiser Maximilians Lustschloss: ein Beitrag zur Kunst- und Kulturgeschichte der zweiten Hälfte des sechszehnten Jahrhunderts*, München 1987
- Limouze Dorothy Anne, Aegidius Sadeler, imperial printmaker, *Bulletin, Philadelphia Museum of Art* 85, 1989, s. 1–24
- Limouze Dorothy Anne, *Aegidius Sadeler (c. 1570–1629): Drawings, prints and art theory*, dis. Princeton 1990
- Lomazzo Giovanni Paolo, *Trattato dell'arte della pittura*, 1584
- Lomazzo Lomazzo Giovanni, *Idea del tempio della pittura*, Milano 1590
- Löcher Kurt, *Jakob Seisenegger*, München, Berlin 1962
- Lucas von Cranach bis Caspar David Friedrich, Deutsche Malerei aus Ermitage*, kat. výst., München 1991
- Ludwig Hans-Jochen, *Die Türkenkrieg-Skizzen des Hans von Aachen für Rudolf II.*, Darmstadt 1978

- Lukas Jiří a Kolář František, Neznámá medaile Jana Vermeyena, *Numismatické listy* 65, 2010, s. 9–17
- Lutze E., Wiegand E., *Katalog des Germanischen Nationalmuseums zu Nürnberg. Die Gemälde des 13. bis 16. Jahrhunderts*, Nürnberg 1937
- Magni nominis umbra. Rysunek i grafika z kregu mecenatu cesarskiego w Pradze i Wiedniu na przelomie XVI i XVII w. Wystawa ze zbiorow Zakladu Norodowego im. Ossolinskich we Wroclawiu*, kat. výst., Wrocław 2005
- Mahl Elisabeth, Kameje rudolfinského okruhu z Uměleckohistorického muzea ve Vídni, *Výtvarná práce* 19, 1969, s. 120–123
- Mai E., ed., *Das Capriccio als Kunstprinzip*, kat. výst., Köln am Rhein 1996
- Malinowski K. W., Herkunft und Datierung der in die Ermitage gelangten Gemälde nach Aufzeichnungen von Jakob Stälin, in *Geschichte der Ermitage und ihrer Sammlungen*, Leningrad 1989
- Van Mander Karel, *The lives of the illustrious Netherlandish and German painters*, ed. Hessel Miedema, Doornspijk 1994
- von Mannlich C., *Beschreibung der Churpfalzbaierischen Gemälde Sammlungen zu München und Schleißheim*, München 1805–1810
- Markgraf, *Das Rathaus zu Breslau*, 1894
- Matějček Antonín, *Španělské podobizny v zámku roudnickém, O umění a umělcích*, Praha 1948
- Maxwell Susan, *The Court Art of Friedrich Sustris. Patronage in Late Renaissance Bavaria*, Ashgate 2011
- May Alfred, *Wien in alten Ansichten*, 1965
- McDonald William C., Maximilian I of Habsburg and the veneration of Hercules: on the survival of myth and the German Renaissance, *The Journal of Medieval and Renaissance Studies* 6, 1976, s. 139–154
- von Mechel Christian, *Verzeichnis der Gemälde der Kaiserlichen Königlichen Bilder Gallerie in Wien*, Wien 1783
- Meindl, *Geschichte der Stadt Wels I*, 1878
- Meusel J. G., in *Neue Miscellaneen artistischen Inhalts für Künstler und Kunstliebhaber*, XI. Stück, 1800
- Meyer-Hiesig Erich, Caspar Lehman, ein Beitrag zur Frühgeschichte des deutschen Glasschnittes, *Anzeiger des Germanischen Nationalmuseum*, 1963, s. 116–131
- Meyer-Hiesig Erich, Caspar Lehmann, *Kunstjahrbuch der Stadt Linz*, 1967, s. 117–129
- Michalski Sergiusz, Die mythologischen Darstellungen Rudolfs II. Eine kurze Übersicht der Problematik, in Beket Bukovinská a Lubomír Slavíček, eds., *Pictura verba cupit. Sborník příspěvků pro Lubomíra Konečného*, Praha 2006, s. 199–206
- Míkovec F. B., Jan von Aachen, *Lumír* 1, 1851

- Milman Miriam, The Mysterious „Nejlikan“ Revisited. Some Thoughts about the Symbolism of the Carnation, *Konsthistorisk tidskrift* 65, 1996, s. 115–134
- Morávek J., *Sbírky Rudolfa II. Pokus o jejich identifikaci*, XII. výstava Musea Hlav. Města Prahy, spolu s Archivem pražského hradu, Praha 1937
- Morigia Paolo, *Historia dell'antichità di Milano*, Venezia 1592
- Mout Nicolette, A Useful Servant of Princes: The Netherlandish Humanist Jacobus Typotius at the Prague Imperial Court Around 1600, *Acta Comeniana* 19, 1999, s. 27–49
- Müller Jürgen, *Concordia Pragensis, Karel van Manders Kunsttheorie im Schilder-Boeck*, München 1993
- Müller Jürgen, Per aspera ad Astraeam, eine neue ikonographische Interpretation von B. Spranger, in E. Mai, ed., *Die Malerei Antwerpens: Gattungen – Meister – Wiskungen* (=Internationales Kolloquium, Vídeň 1993), Köln am Rhein 1994, s. 46–57
- Müller Jürgen, *Arcana Imperii: Anmerkungen zum Problem des Hermetismus in der rudolfnischen Hofkunst am Beispiel Hans von Aachens*, in *Rudolf II, Prague and the World: Papers from the International Conference Prague, 2–4 September, 1997*, Institute of Art History, Academy of Sciences of the Czech Republic, eds. Lubomír Konečný a Beket Bukovinská, Praha 1998, s. 184–191
- Müller Jürgen a Kaschek Bertram, Adriaen de Vries: Bildnisbüste Rudolfs II. von 1603, *Studia Rudolphina* 1, 2000, s. 3–16
- Müller Wolfgang J., Die älteste Darstellung des Neugebäudes, *Wiener Geschichtsblätter* 6, 1951, s. 47–48
- Nasse H., Besprechung: Peltzer 1911–1912, *Studien und Skizzen zur Gemäldekunde* 1, 1913–1915
- National Gallery of Art. Sculpture. An Illustrated Catalogue*, Washington 1994
- Neumann Jaromír, Aachenovo Zvěstování Panny Marie, *Umění* 4, 1956, s. 119–132
- Neumann Jaromír, *Die Gemäldegalerie der Prager Burg*, Prag 1966
- Neumann Jaromír, Rudolfské umění I, *Umění* 25, 1977, s. 400–448
- Neumann Jaromír, Rudolfské umění II: profily malířů a sochařů, *Umění* 26, 1978, s. 303–341
- Neumann Jaromír, Die Kunst am Hofe Rudolfs II., in *Die Kunst der Renaissance und Manierismus in Böhmen*, Prag und Hanau 1979
- Neumann Jaromír, *Rudolfská Praha*, Praha 1984
- Nikulin N., Asvarishch B., *German and Austrian Painting in the Hermitage Leningrad*, Leningrad 1986
- Nikulin N., *The Hermitage Catalogue of Western European Painting. German and Austrian Painting fifteen to eighteen Centuries*, 1987
- Nuño Gaya, *La pintura española fuera España*, Madrid 1958
- Jan Paul Niederkorn, *Die europäischen Mächte und der „Lange Türkenkrieg“ Kaiser Rudolfs*

- II. 1593–1606 (Archiv für österreichische Geschichte, 135), Wien 1993
- Niedzelenko Andrzej a Vlnas Vít, eds., *Slezsko perla v české koruně, tři období rozkvětu vzájemných uměleckých vztahů*, kat. výst., Praha 2006
- Novák J. B., *Pád Rudolfa II.*, Praha 1935
- Oberhuber Konrad, *Die stilistische Entwicklung in Werk Bartholomäus Sprangers*, Diss. Wien 1958
- L'Ocasso Stefano, Teodoro Ghisi (1536 ca. – 1601), un manierista „internazionale“ a Mantova, Bulletin d'Association des Historiens de l'Art Italien 15/16, 2009–2010, s.
- Oszczanowski Piotr, Ikonografia cesarza Rudolfa II (1576–1612) w nowożytnej sztuce Śląska, in *Dziela i interpretacje* 1, 1993, s. 27–60
- Oszczanowski Piotr, Wroclawska, rajca stanu. Ratusz wroclawski w czasach habsburskich (1526–1741). Cz I, in *Wroclawski rynek* materialy konferencji naukowej zorganizowanej przez Muzeum Historyczne we Wroclawiu, 1999, s. 53–56
- Pagluga Franco, *Vincenzo Campi: scene del quotidiano*, Milano 2000; dále viz ibidem, *Vincenzo Campi*, Soncino 1998
- Paal Bernhard, *Gottesbild und Weltordnung: die St. Michaelskirche in München*, Regensburg 1997
- Pánek Jaroslav, ed., *Když císař odchází: lidská tragédie a posmrtná sláva Rudolfa II. očima současníků*, Praha 1997
- Panofsky Erwin, The Iconography of the Galerie François Ier at Fontainebleau, *Gazette des Beaux-arts* 52, 1958, s. 113–190
- Parthey Gustav, *Deutscher Bildersaal. Verzeichnis der in Deutschland vorhandenen Ölbilder verstorbener Maler aller Schulen*, Berlin 1863
- Pelc Milan, *Život i djela šibenskoga bakroresca Martina Rote Kolunića*, Zagreb 1997
- Peltzer Rudolf Arthur, Hans Hausser von Aachen, *Blätter für Gemäldekunde* 4, 1908, s. 131
- Peltzer Rudolf Arthur, Der Hofmaler Hans von Aachen, seine Schule und seine Zeit, *JKSW*, 1911–1912, s. 59–182
- Peltzer Rudolf Arthur, Hans von Aachen, *Wallraf-Richartz Jahrbuch* 5, 1928, s. 75–84
- Pigler A., Notice sur D. de Quade van Ravesteyn, *Oud Holland* LXIII, 1948, s. 75–77
- Pinessi Orietta, *Sofonisba Anguissola: un pittore alla corte di Filippo II*, Milano 1998
- Pizzagalli Daniela, *La signora della pittura: vita di Sofonisa Anguissola, gentildonna e artista nel Rinascimento*, Milano 2003
- Platón, *Ústava*, Praha 1921
- Planiscig Leo, *Die Bronzenplastiken, Statuetten, Reliefs, Geräte und Plaketten* (Publikationen aus den Sammlungen für Plastik und Kunstgewerbe) Wien 1924
- Plinius st., *Kapitoly o přírodě*, Praha 1974
- Poensgen Georg, Das Werk des Jodocus a Winghe, *Pantheon* 28, 1970, s. 504–515

- Pope-Hennessy John, *The Portrait in the Renaissance*, London 1966
- Popelka Liselotte, *Castrum doloris oder „trauriger Schauplatz“*, Wien 1994, s. 112.
- Preiss Pavel, *Italští umělci v Praze*, Praha 1986
- Preiss Pavel, Dvě Arcimboldovy kresby Rudolfa II., *Časopis Národního muzea* 126, 1957, s. 178–182
- de Ramaix Isabelle, *Aegidius Sadeler II (The Illustrated Bartsch)*, 1997
- Rangstroem Lena, ed., *Riddarlek och Tornerspel. Tournaments and the Dream of Chivalry*, kat. výst., Stockholm 1992
- Reitz Evelyn, Emblem, Imprese und Allegorie: Wechselbeziehung zwischen München und Prag am Beispiel Hans von Aachens, in *München – Prag um 1600*, eds. Lubomír Konečný a Beket Bukovinská, Praha 2009, s. 103–116
- Rey García, Comandante, Nuevas noticias para la biografía del pintor Alonso Sánchez Coello, *Sociedad española de excursiones. Boletín* 35, 1927, s. 199–208
- Rosenthal Earl E., Plus ultra, Non plus ultra and the columnar device of Emperor Chares V, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 34, 1971, s. 204–228
- Roth B., *Seckau/Steiermark. Benediktinenabtei Seckau*, München, Zürich 1976
- Rudolf II. Eine Ausstellung von werken seiner Hofkünstler und Bildnissen von Persönlichkeiten an dessen Hof*, kat. výst., Praha 1912
- Rümelin Christian, „Augustissimo et Gloriosissimo Rom: Imperatori“ Bemerkungen zu einem Porträt Rudolfs II. von Aegidius Sadeler, in Christine E. Stauer ed., *Festschrift für Eberhard W. Kornfeld zum 80. Geburtstag*, Bern 2003, s. 57–68
- Reitz Evelyn, Bartholomäus Sprangers Selbstbildnis zwischen Herkunft und Fremde, *Studia Rudolphina* 9, 2009, s. 39–52
- Rubinstein Nicolai, Political ideas in Sienese Art: the frescoes by Ambroggio Lorenzetti and Taddeo di Bartolo in the Palazzo Publico, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes* 21, 1958, s. 179–207
- Saavedra Santiago, ed., *Alonso Sánchez Coello y el retrato en la corte de Felipe II*, Madrid 1990
- Saba Sardi Francesco, *Sofonisba Anguissola*, Milano 2007
- von Sacken E., *Die k.k. Ambraser Sammlung*, Wien 1855
- von Sacken E. a Kenner Friedrich, *Die Sammlunge des k.k. Münz-und Antiken-Cabinettes*, Wien 1866
- Sapper Christian, Kinder des Geblüts – die Bastarde Kaiser Rudolfs II., *Mitteilungen des Österreichischen Staatsarchiv* 47, 1999, s. 1–116
- Seippel Wilfried, ed., *Kaiser Ferdinand 1503–1564. Das Werden der Habsburgermonarchie*, kat. výst., Wien 2003
- Seipel Wilfried, ed., *Wir sind Helden. Habsburgs Feste in der Renaissance*, kat. výst., Innsbruck 2005

- Seippel Wilfried, ed., *Giambologna. Triumph des Körpers*, kat. výst., Mailand 2006
- Setenach y Cabañas, Narciso, *Los grandes retratistas en España*, Madrid 1914
- Schade Werner, *Die Malerfamilie Cranach*, Dresden 1975
- Schade Herbert, *St. Michael in München*, München 1991
- Schaar E., Graf D., *Meisterzeichnungen der Sammlung Lambert Krahe*, kat. výst., Düsseldorf 1969
- Scheyer Ernst, Baroque painting in Germany and Austria, *Art Journal*, 1960, s. 9–18
- Schmidt W., Achen, Johann von, in J. Meyer, *Allgemeines Künstler-Lexikon*, Leipzig 1872
- Schnackenburg-Praël Heidi, Ottavio Miseroni: ein Edelstein-Commesso des Hofkünstlers Kaiser Rudolfs II. im Hessischen Landesmuseum Kassel, *Weltkunst* 68, 1998, s. 1722–1724
- Schneider Sabine M., Bayerisch-römisches Siegeszeichen. Das Programm der Münchner Michaeliskirche und seine zeitgenössische Rezeption aus der Perspektive der Einweihungsfestschrift, in Reinhold Baumstark, ed., *Rom in Bayern*, kat. výst., München 1997, s. 171–199
- Scholten Frits, ed., *Adriaen de Vries 1556–1626, Imperial sculptor*, kat. výst., Amsterdam, Stockholm a Los Angeles 1998
- Karl Schulz, Bemerkungen zu Antonio Abondio, *JKSW* 85/86, 1989–1990, s. 155–161
- von Schwarzenfeld Gertrude, *Rudolf II. der saturnische Kaiser*, München 1961
- Spicer Joaneath, The Renaissance Elbow, in Jan Bremmer a Hermann Roodenburg, *A Cultural History of Gesture*, New York 1992, s. 84–128
- Sršeň Lubomír, Poznámky k interpretaci Arcimboldových portrétních skic Rudolfa II., *Muzejní a vlastivědná práce* [=Časopis společnosti přátel starožitností 106] 36, 1998, s. 145–151
- Staudinger Manfred, Hans Vermeyen, Kammergoldschmied Kaiser Rudolfs II., *JKSW* 71, 1975, s. 165–310
- Stein, *Das Rathaus und der Grosse Ring zu Breslau. Geschichte, Beschreibung und Führer*, Breslau 1937
- Steinborn Bozena, Schlesische Malerei 1520–1620, cz. II, *Studia Muzealne* 17, 1993
- Stenč Jan, *La Richesse d'art de la Bohême*
- Stieve Felix, Die Verhandlungen über die Nachfolge Kaiser Rudolfs II., *Abhandlungen der historischen Klasse der königlichen bayerischen Akademie der Wissenschaften* 15:1, 1880, s. 1–160
- Stloukal Karel, Portrét Rudolfa II. z roku 1600, in *Od pravěku k dnešku. Sborník k 60. narozeninám J. Pekaře*, Praha 1930, s. 1–14
- Strettiová Olga, *Das Barockporträt in Böhmen*, Praha 1957
- Strnad Josef, K historii císařského domu v Plzni 1606–1632, *Český časopis historický* 5, 1899, s. 3–12

- Erich von Strohmmer, Bemerkungen zu den Werken des Adriaen de Vries, *Nationalmuseum arsbok*, 1947/48, s. 93–138
- Svoboda Ludvík et al., *Encyklopedie antiky*, Praha 1973
- Šimková Martina, *Vznik a vývoj komplexu plzeňské radnice*, bakalářská práce, Praha 2013
- Šíp Jaromír, ed., *Katalog přírůstků holandského malířství v Národní galerii*, Praha 1961
- Štěpánek Pavel a Bukolská Eva, Retratos españoles en la colección Lobkowitz en Roudnice, *Archivo español de Arte* 183, 1973, s. 319–339
- Štěpánek Pavel, Pintura manierista en la corte de Rodolfo II, *Goya* 220, 1991, s. 202–209
- Štěpánek Pavel, *Sbírký starého umění 15. – 19. století, zámek v Nelahozevsi*, Praha 1978
- Štěpánek Pavel a Bukolská Eva, *Španělské podobizny*, kat. výst., Praha 1980
- Tacke A., *Die Gemälde des 17. Jahrhunderts im Germanischen Nationalmuseum, Bestandskatalog*, Nürnberg 1995
- The Salton Collection, Renaissance and Baroque Medals and Plaquettes*, kat. výst., Brunswick 1965
- The State Ermitage*, Leningrad 1977
- Thomas Bruno, Harnischstudien IV: Stilgeschichte des deutschen Harnisches, *JKSW* 13, 1944, s. 255–300
- Thomas Bruno a Christine, Die sogenannte Dreiprinzengarnitur in Wien, *JKSW* 79, 1983, s. 19–42
- Tellini-Perina Chiara, Teodoro Ghisi, l'immagine fra Maniera e Controriforma, in Dario A. Franchini, ed., *La scienza a corte*, Roma 1979, s. 249–251
- Toderi Giuseppe a Vannel Fiorenza, *Le medaglie italiane del XVI secolo*, Firenze 2000
- Trunz Erich, *Wissenschaft und Kunst im Kreise Kaiser Rudolf II. 1576–1612*, Neumünster 1992
- del Valle Zarco, M. R., *Documentos inéditos para la historia de las bellas artes en España*, Madrid 1870
- Vasari Giorgio, *Ragionamenti di Palazzo Vecchio*, Paris 2007
- Vertova Luisa, Minerva Triumphans, *Mitteilungen des kunsthistorischen Instituts in Florenz* 39, 1995, s. 2–32
- Vignau-Wilberg Thea, *Die emblematischen Elementa im Werk Joris Hoefnagels*, Diss. Leiden 1969
- Vignau-Wilberg Thea, *Archetypa studiaque patris Georgii Hoefnagelii, 1592, Natur, Dichtung und Wissenschaft in der Kunst um 1600*, München 1994
- Vignau-Wilberg Thea, ed., *In Europa zu Hause: Niederländer in München um 1600*, kat. výst., München 2005
- Veldman Ilja M., *Crispij de Passe and his progeny 1564–1670: a century of print production*, Rotterdam 2001

- Veldman Ilja M., Crispijn de Passe's Representation of Emperor Rudolf II, in Lubomír Konečný a Lubomír Slavíček, eds., *Libellus Beket Bukovinská* (v tisku)
- Vencovský Eugen, *Duševní život Rudolfa II. a jiných osobností*, Praha 1993
- Vocelka Karl, *Die politische Propaganda Kaiser Rudolfs II. 1576–1612*, Wien 1981
- Vocelka Karl, *Rudolf II. und seine Zeit*, Wien 1985
- Volrábová Alena, ed., *Rudolf II. a mistři grafického mění*, kat. výst., Praha 2010
- Von Lucas Cranach bis Caspar David Friedrich, Deutsche Malerei aus der Ermitage*, kat. výst., München 1991
- Wagner Karl a Keller Albert, *St. Michael in München. Festschrift zum 400. Jahrestag der Grundsteinlegung und zum Abschluß des Wiederaufbaus*, München 1983
- Waddingham M. , Elsheimer, Revised, *Burlington Magazine* 114, 1972, s. 600–611
- Wang Andreas, *Der „Miles Christianus“ im 16. und 17. Jahrhundert und seine mittelalterliche Tradition: ein Beitrag zum Verhältnis von sprachlicher und graphischer Bildlichkeit*, Bern 1975
- Warnke Martin, *Hofkünstler. Zur Vorgeschichte des modernen Künstlers*, Köln am Rhein 1996
- Watson K. J. , *Pietro Tacca, successor to Giovanni Bolgona: the first twenty-five years in the Borgo Pinti Studio 1592–1617*, dizertace 1973
- Weihrauch H. , *Europäische Bronzestatuetten 15. – 18. Jahrhunderts*, Braunschweig 1967
- Weiszäcker H., *Adam Elsheimer, der Maler von Frankfurt*, Berlin 1936–1952
- von Weizenfeld J. N., *Beschreibung der Churfürstlichen Bildergalerie in Schleisheim*, München 1775
- Wellington E., *A descriptive catalogue of the collection of pictures and sculptures at Apsley House*, London 1901
- Welzel von Wellenheim Leopold, *Verzeichnis der Münz- und Medaillen-Sammlung L. Welzl von Wellenheim*, Wien 1844/1845
- Wied Alexander, *Lucas und Marten van Valckenborch (1535–1597 a 1534–1612): Das Gesamtwerk mit kritischem Oeuvrekatalog*, Freren 1990
- Wied Alexander, Nachträge zu Lucas und Marten van Valckenborch, *Jahrbuch des Kunsthistorischen Museums Wien* 6/7, 2004/2005, 2006, s. 90–159
- Wiemann E., *Italienische Malerei, Staatsgalerie Stuttgart*, Stuttgart 1989
- Woermann Karl a Woltman Alfred, *Geschichte der Malerei* 3, Leipzig 1888
- Württembergische Staatsgalerie. Katalog der Interumsgalerie in Schloß Ludwigsburg*, Stuttgart 1947
- Wurzbach A., *Niederländische Künstlerlexikon II*, Wien 1910
- Yates Frances A., *Astrea: The Imperial Theme in the Sixteenth Century*, London 1975
- Zaist Giovanni Battista, *Notizie storiche de' pittori, scultori ed architetti cremonesi*,

Cremona 1774

Zamboni Silla, Vincenzo Campi, *Arte Antica e moderna* 30, 1965, s. 124–147

Zimmer Jürgen, Iosephus Heintzius Architectus cum antiquis comparandus. Příspěvek k poznání rudolfínské architektury, *Umění* 17, 1969, s. 217–246

Zimmer Jürgen, *Joseph Heintz der Ältere als Maler*, Weißenhorn 1971

Zimmer Jürgen, Die Gonzaga und Prager Hof Kaiser Rudolf II. – kunsthistorische Fragmente, *Umění* 46, 1998, s. 207–221

Zimmer Jürgen, Aus den Sammlungen Rudolfs II. Der „Kameo“, *Studia Rudolphina* 9, 2009, s. 110–126

Zimmermann Heinrich, Das Inventar der Prager Schatz- und Kunstkammer vom 6. Dezember 1621, *JKSAK* 25, 1905, s. XIII–LXXV

Zlatohlávek Martin, Antonio Maria Viani, seine Schulung und Reife in München, *Barockberichte* 20/21, 1998, s. 169–175

Zlatohlávková Eliška, Privacy and Propaganda: The Iconography of Emperor Rudolf II, in Lubomír Konečný a Štěpán Vácha, eds., *Hans von Aachen in Context, Proceedings of the International Conference, Prague 22–25 September 2010*, Praha 2012, s. 237–244

Abstrakt

Během Rudolfova života bylo vytvořeno mnoho jeho podobizen, které tvoří významnou součást rudolfinského umění. Doposud jim byla věnována pozornost pouze okrajově. Dokumentují především proměnu Rudolfova vzhledu, ale i jeho stylizaci do fiktivních rolí. Hlavním úkolem portrétů bylo představit Rudolfovu podobu a zdůraznit význam jeho osobnosti. Velká část podobizen ukazuje Rudolfa jako dobrého císaře a skvělého bojovníka, ačkoliv tato znázornění zcela neodpovídají realitě. Zvláštní kapitolou jsou složité alegorie oslavující Rudolfovu vládu pomocí mytologických postav, personifikací a symbolů vyskytujících se na jeho osobních impresách. Většina jeho podobizen vychází z portrétních schemat typických pro 16. století – busty, celofigurové portréty, nebo jezdecké portréty. Výjimečným dílem je však obraz *Rudolf jako Vertumnus* od Giuseppe Arcimbolda, který v sobě zahrnuje klasický portrétní typ s alegorickými prvky.

Abstract

Many portraits of Rudolf II were painted and created during his lifetime, forming a significant component of Rudolfine art, however, they have not received a sufficient art historical attention. They document, at times at stylized manner, the transformation of Rudolf's appearance. However, their most important task was to demonstrate and make tangible Rudolf's authentic appearance to the world and to celebrate his magnanimity and personality. Thus, there are many portraits that represent Rudolf as a good emperor or a brilliant commander, although, as we know, they did not correspond to reality. A special chapter of the portrait iconography also create complicated allegories about Rudolf's reign relying on representations of personifications, mythological and animal symbols using Rudolf's personal *impresa*. Most of the portraits follow former portrait types typical for the 16th century, as bust, standing figure or equestrian monument. However, the peculiarity for Rudolfine portraiture is the allegorical portrait *Rudolf as Vertumnus* painted by Giuseppe Arcimboldo that combines classical portrait with allegory.